

Učitel matematiky

Koncepce vzdělávání v České republice

Učitel matematiky, Vol. (1992), No. 2, 4–10

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/152065>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1992

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

Alternativa B podporuje také možnost ukončení střední školy ve 14 nebo 15 letech. Na rozdíl od možnosti A považuje šestileté a čtyřleté gymnázium za jednu školu se dvěma větvemi. To by snad vyhovovalo menším městům. Kratší odborné školy přičleňuje k odborným učilištím. To se může dostat do rozporu s rozpuštěním učilišť do jiných odborných vzdělávacích institucí. Zásadě je proto třeba předpokládat velkou různorodost odborných vzdělávacích zařízení.

Alternativa C uvádí o šestiletém gymnáziu jako o jedné škole. Ostatní mládež by končila všeobecné vzdělání ve 14 nebo 16 letech s možností dalšího pouze odborného studia. Tím by rozhodnutí ve 12 letech o volbě školy determinovalo silně další vzdělávací program.

Vysoké školy

Obecně se předpokládá trojstupňovitost vysokoškolského studia: hodnost bakaláře po třech až čtyřech letech, magistra po čtyřech až pěti letech s odstupňovanými požadavky a doktorantské studium.

V alternativě A se předpokládá začátek vysokoškolského studia až v 19 letech u části mládeže a tím se zvyšují nároky na financování škol.

Alternativa B podobně jako C zachovává dosavadní vstup na vysokou školu v 18 letech (s tím, že není vyloučen pozdější nástup) a předpokládá i existenci samostatných vysokých škol nižšího stupně. To by umožnilo i zřizování takových škol v menších místech, soukromých i státních odborných škol pro některá povolání a tím větší přizpůsobivost vysokých škol tohoto stupně. Předpokládá se, že kromě toho budou existovat další odborné vzdělávací zařízení podle potřeby, ale bez práva udělovat vysokoškolské stupně.

Alternativa C je v podstatě shodná s B.

Závěrečné poznámky

Uvedené alternativy se týkají vnější reformy. Mají vytvořit optimální podmínky pro vnitřní reformu, která je rozhodující, a to pro pojetí obsahu vyučování jednotlivých předmětů a stupňů, pro vztah učitelů a žáků, školy a rodiny apod., a to tak, aby každé dítě na základní a střední škole a každý mladistvý měl výchovu, jež by mu byla přizpůsobena tak, aby se co nejlépe začlenil do společnosti. Veškeré mládeži by měla být umožněna docházka do školy i po ukončení povinné školní docházky s tendencí udržet mládež ve škole do 17 let věku třeba v malém rozsahu týdenních vyučovacích hodin.

Děti vyžadující zvláštní péči budou podle povahy svých potřeb buď v oddělených zařízeních, třídách, nebo společně s ostatními dětmi.

Tendencí školské politiky je zvýšit podíl všeobecného vzdělání ve středním školství a tomu přizpůsobit systém odborného vzdělávání.

Proporce mezi jednotlivými typy škol ve všech variantách se budou vyvíjet podle nabídky a poptávky.

V odborném vzdělávání na úrovni střední a nižší vysoké školy se počítá s velkou rozmanitostí v délce, obsahu, náročnosti a zřizovateli.

Počet maturantů je třeba do pěti let zvýšit na 65 až 75% populace. Podle náročnosti a obsahu maturity se absolventi mohou hlásit k dalšímu studiu nebo odejít do praxe.

Počet vysokoškoláků by se měl do konce století zdvojnásobit, a to za souběžného zvyšování náročnosti a kvality studia.

KONCEPCE VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE (připravila Pedagogická komise JČMF)

Východní předpoklady

Unáhlené reformy v minulosti naše školství výrazně poškodily. Řešení nahromaděných problémů však nelze dlouho odkládat. Je nutno vytvořit dostatečně flexibilní a jednotný systém, který by umožnil plynulý přechod studijní soustavy k soustavě nové, schopné dalšího vývoje v souladu s potřebou našeho státu. Je nutno vycházet z tradic, nepomíjet otázky budoucí evropské integrace - proto musí být vytvořený systém dle možnosti kompatibilní se systémy vyspělých evropských zemí. Nelze však vytvářet nereálné projekty, které neberou ohledy na naše současné možnosti. Po odstranění závažných organizačních nedostatků je třeba se zaměřit především na obsahovou přestavbu školské soustavy. jde o záležitost dlouhodobou a je nutno se dle možnosti vyvarovat dalších chyb a neopakovat chyby minulé. Některé neúspěšné experimenty v jiných státech by nám měly rovněž pomoci ve výběru reform.

Dosavadní reformy školství uskutečněné v období 1948-69 přinesly tyto výsledky:

(1) Jednotnost školství (stejný přístup k žákům a stejné požadavky nezávisle na jejich schopnostech) přinesla místo demokratizace vzdělání jeho uniformitu a výrazný pokles úrovně vzdělanosti. Rovněž praktická možnost diferenciace podle studijních schopností na základních školách, nedostatečná diferenciace na středních školách, polytechnizace gymnázií a přílišná přeteoretizovanost učebních oborů měly na situaci negativní vliv.

(2) Nestabilita školské soustavy a překotné reformování vedlo k tomu, že žádná reforma nebyla dobře připravena, nebyla ani zhodnocena, ani dotažena do konce. Všechny reformy byly organizovány shora, přičemž názory a připomínky učitelů nebyly akceptovány.

(3) Umělé prodlužování povinné školní docházky neschopným žákům se zhusta realizovalo na úkor ostatních a spolu s pochybným hodnocením učitelů podle klasifikace a "propadavosti" se výrazně negativně projevovalo na úrovni našeho školství. Zejména zavedení povinné desetileté docházky spolu s její špatnou organizovaností bylo vážnou chybou. Protože schopnosti a znalosti žáků se na celkovém prospěchu a uplatnění žáků projevovány jen málo, chyběla i dostatečná studijní motivace žáků pro dosažení výborných výsledků.

(4) Předimenzovanost učiva ve většině předmětů vedla k malé hloubce a stabilitě znalostí. Přírodovědné obory byly chápány faktograficky, jazyková výuka a výchovy byly potlačovány. Ve výuce převládala formálnost, chyběl naprosto individuální přístup. Zmizela z ní hra, představivost a fantazie.

(5) Překotná a nekvalitní tvorba učebních osnov, plánů a také učebnic snižovala účinnost těchto pomůcek. Autoři osnov byli anonymní, učebnice psaly prakticky stále stejné kolektivy, i když jejich předchozí učebnice nebyly dobré. Nebyl i vhodný systém tvorby kolektivů a mezi jednotlivými kolektivy byla koordinace obtížná.

(6) Systém přípravy učitelů se v průměru stále zhoršoval. Při výběru adeptů byla uplatňována politická hlediska a při studiu nebyl kladen dostatečný důraz na nepostradatelnou odbornou úroveň učitelů. Chyběla zcela motivace pro dobrou práci učitele a jeho další vzdělávání. V hodnocení učitelů převládala formalismus. Nevytvořil se ani účinný systém kontroly odborných kvalit učitelů (atestace). Formalnost a špatná kvalita inspekce neumožňovala propouštění odborně neschopných nebo morálně nezpůsobilých učitelů. Za ředitele škol nemohli být jmenováni ti nejvhodnější; ředitele neměli reálné možnosti vytváření kvalitních pedagogických kolektivů. Tak se stalo, že dobrých a vynikajících učitelů na mnoha místech velmi ubylo.

Řešení nahromaděných problémů nelze dlouho odkládat. Je nutno vytvořit jednoduchý a dostatečně flexibilní postup pro plynulý přechod od současné vzdělávací soustavy k nové soustavě, přihlížející k naší snaze po evropské integraci. Situace je ztížena ekonomickou situací a zvolený postup ji musí respektovat. Závažné nedostatky je nutno odstranit co nejdříve, řešení ostatních vyžaduje čas a je nutno je řešit koncepčně v několika krocích.

Příčiny nepříznivé stavu našeho školství jsou v učitelských kruzích všeobecně známy, není proto potřeba detailního rozboru - některé příčiny jsou však méně zřejmé a právě u těch cítíme povinnost zabránit opakování již jednou či vícekrát prověřených chyb.

V nedávné době byla zavedena povinná desetiletá školní docházka. Tomuto politickému a v principu škodlivému rozhodnutí nebyla vhodně přizpůsobena struktura škol. Na nediferencovanou přípravu na základní škole v délce 8 či 9 let navazovala návštěva dvou-, tří- a čtyřletých odborných učilišť, zpravidla čtyřletých středních odborných škol několika typů a obecných středních škol označovaných jako gymnázia (rovněž tří- až čtyřletých). Vlivem skryté nezaměstnanosti se v poslední době školní docházka pohybovala v oblasti delší časové dotace. I přes tuto časovou dotaci byl vyučovací proces značně neefektivní.

I když naším hlavním zájmem je vzdělávání v matematice a fyzice, považujeme za nutné se vyjádřit k obecné koncepci vzdělávání, neboť tak lze zajistit harmonický rozvoj osobnosti žáků a získání maximálního dosažitelného vzdělání u každého z nich. Pouze tak lze postupně budovat optimální systém vzdělávání v jednotlivých disciplínách a předmětech. Představu o koncepci vzdělávání shrnujeme do následujících heslovitých zásad.

1. Předškolní výchova

Pokládáme za nejlepší tam, kde jsou pro to dobré podmínky, podporovat předškolní výchovu v rámci rodiny. Vzdělávání v předškolních zařízeních by mělo být dotováno jen u dětí z handikepovaných rodin (neúplné rodiny atp.). Do školy by mělo dítě přijít s fixovanými hygienickými návyky a smyslem pro kázeň a podřízení se kolektivu. Proto doporučujeme částečnou výchovu v mateřské škole v posledním předškolním roce (např. několikrát týdně dopoledne) - zlepší se tím adaptabilita dítěte při vstupu na základní školu. Počet zařízení pro předškolní výchovu by měl postupně klesat.

2. Povinná školní docházka

Považujeme za vhodné uzákonit všeobecnou devítiletou školní docházku s možností ukončit školní docházku při opakování i v nižších ročnících. Doporučujeme zahávit ocházení školní docházky po dosažení šesti let s možnými výjimkami (prověření způsobilosti u zápisu). Vstup do pracovního poměru by měl být možný okamžitě po dosažení věku patnácti let.

3. Základní škola

3.1 Členění základní školy

Předpokládáme, že základní škola bude mít dva stupně. Považujeme za vhodné předložit k úvaze dvě varianty. Dáváme přednost variantě B, neboť pětiletý první stupeň umožňuje zásadní změnu vzdělávání ve vyspělém věku, kdy jsou na ni žáci lépe připraveni. Problémy s tímto řešením spojené si uvědomujeme, jsou však částečně formální a jsou řešitelné.

Varianta A.

První stupeň tvoří 1.- 4. ročník. podle možností školy doporučujeme zavést polooborné vyučování ve 4. ročníku (výuka učitelů s aprobací pro druhý stupeň v některých předmětech, např. cizí jazyk, matematika apod.). Tím se usnadní přechod z prvního na druhý stupeň. výuka cizího jazyka (neslovanského) s možností volby (nabídka dle podmínek školy) by měla začít co nejdříve. Právě výuku cizího jazyka by dle možností školy měl vést odborný učitel.

Druhý stupeň tvoří 5. - 9. ročník. dle možností školy doporučujeme od 5. nebo 6. ročníku vytvářet třídy "studijní" a "praktické" (od 5. ročníku je toto dělení možno provést na školách, kde jsou známy srovnatelné výsledky z předchozí školní docházky, jinde je nutno děti během jednoho roku poznat). Studijní třídy směřují k budoucímu studiu na střední škole, praktické třídy k učilištím či k nástupu do zaměstnání. Přechody mezi studijní a praktickou třídou jsou možné a v odůvodněných případech žádoucí (zpožděný vývoj, neúspěch ve studijní třídě, změna plánu rodiny apod.)

Varianta B.

První stupeň tvoří 1.- 5. ročník. Podle možností školy doporučujeme zavést polooborné vyučování ve 4. a 5. ročníku. Ostatní zásady jsou shodné s variantou A.

Druhý stupeň tvoří 6. - 9. ročník. Dle možností školy doporučujeme od 6. nebo 7. ročníku vytvářet třídy studijní a praktické. studijní třídy opět směřují k budoucímu studiu na střední škole, praktické třídy k učilištím či k nástupu do zaměstnání.

3.2 Charakter základní školy

Na prvním stupni, kde by výuku zajišťoval převážně jeden učitel, by měl být položen důraz na ovládnutí základních dovedností (slovní komunikace, čtení, psaní, počítání). druhý stupeň na tyto dovednosti naváže a prohloubí je.

Studijní třídy by měly vést k získání studijních návyků a širších vědomostí, které budou později dále prohlubovány. V těchto třídách by základní škola měla dát žákovi solidní základ v praktickém užití mateřského jazyka (pravopis, ústní a písemný projev, hrubý obraz o národní literatuře), komunikační schopnost v jednom cizím jazyku, ovládnutí matematiky a přírodních věd, praktické zeměpisné znalosti, informativní pohled na světové i národní dějiny, estetické a právní povědomí, pracovní návyky, vztah k životnímu prostředí, smysl pro harmonii rozvoje osobnosti apod. studijní třídy by do jisté míry nahrazovaly nižší gymnázium (viz dále) tam, kde jeho zřízení nebude zatím z ekonomických či jiných důvodů možné.

V praktických třídách by měla být výuka přednostně orientována na rozvoj poznatků potřebných při nástupu do zaměstnání nebo při další praktické výuce na učilištích a v soukromém sektoru.

Ve studijních i praktických třídách je možná diferenciací v rámci nepovinných předmětů, zájmových kroužků (druhý cizí jazyk apod.).

Nepředpokládáme ukončení základní školy speciálními závěrečnými zkouškami, přechod na další školy je řízen pomocí přijímacího řízení, kde lze brát vhodnou formou v úvahu prospěch žáka na základní škole.

Doporučujeme zachovat existenci speciálních základních škol (resp. tříd) v místech, kde jsou pro to podmínky (jazykové, sportovní, umělecké, s cizojazyčnou výukou apod., samozřejmě i zvláštní).

4. Gymnázia

Gymnázium by mělo být zaměřeno zejména na přípravu k dalšímu studiu na vysokých školách všech typů. Mělo by také umožnit zapojení do praxe po případném absolvování speciálních nastavbových kursů (administrativa, zdravotnictví, atp.). Tyto kursy by mohly být absolvovány při zaměstnání jako forma zvýšení kvalifikace. směřujeme k tzv. úplnému gymnáziu, které by nahradilo druhý stupeň základní školy a střední školu a které by bylo ukončeno relativně náročnou maturitou. Takovéto gymnázium by se členilo na nižší a vyšší. na nižší gymnázium by přicházely děti po absolvování prvního stupně základní školy, které úspěšně prošly přijímacím řízením. Při případných obtížích ve studiu by se vracely na základní školu.

Na vyšší gymnázium by přicházeli buď z nižšího gymnázia (bez přijímacího řízení), nebo po ukončení devátého (výjimečně osmého) ročníku základní školy po úspěšné absolvované přijímací zkoušce. Ve vyšších gymnáziích je proto nutno otevírat větší počet paralelních tříd.

4.1 Úplná gymnázia

Tato gymnázia by byla postupně vytvářena ve větších centrech, aby děti mladší patnácti let nemusely být ubytovány odloučeně od rodin či daleko dojíždět. Jde o perspektivní typ, který by měl postupně převládnout. Jejich vznik je podmíněn dobrými personálními, prostorovými a materiálními podmínkami.

Navazující varianty navazují na odpovídající varianty základní školy.

Varianta A. Osmiletá gymnázia

Tato gymnázia by se členila na nižší (1. - 4. ročník) a vyšší (5. - 8. ročník). Objemem znalostí by mělo být nižší gymnázium rovnocenné druhému stupni základní školy (5. - 9. ročník studijních tříd), mělo by však důsledněji vychovávat k samostatnému myšlení. Maturitní zkoušku by studenti absolvovali v 18 letech.

Varianta B. Sedmiletá gymnázia

Tato gymnázia by se členila na nižší (1. - 3. ročník) a vyšší (4. - 7. ročník). Objemem znalostí by mělo být nižší gymnázium rovnocenné druhému stupni základní školy (6. - 9. ročník studijních tříd). Maturitní zkoušku by studenti absolvovali v 18 letech.

Nevyklučujeme současnou existenci osmiletých gymnázií (např. soukromých, církevních, s cizojazyčnou výukou) se speciálními náročnějšími programy (latina, další cizí jazyk apod.), na nichž by se maturovalo v 19 letech.

4.2 Gymnázia přechodného typu

Gymnáziem předchozího typu rozumíme čtyřleté gymnázium navazující na dosavadní převládající typ gymnázií. Tato gymnázia by měla prozatím existovat jako doplnění sítě úplných gymnázií, tj. i v menších aglomeracích. Byla by určena pro žáky základních škol, kteří neměli v dosahu úplné gymnázium nebo se jejich schopnosti projevíly později. Navazovala by též na speciální základní školy (jazykové, sportovní). V této podobě by mohla přežít i delší dobu. Obecně by však jejich roli měla postupně převzít úplná gymnázia (resp. jejich vyšší stupně).

Vstup na gymnázia předchozího typu by byl po absolvování devátého (výjimečně osmého) ročníku základní školy na základě úspěšně složené přijímací zkoušky. Ukončení maturitní zkouškou by bylo v 19, resp. 18 letech.

4.3 Charakter gymnázia

Výuka na gymnáziích by měla probíhat ve velkých s tím, že v nejvyšších (např. dvou) ročnících by byla možná specializace podle podmínek na jednotlivých školách či v jednotlivých lokalitách. Po přechodnou dobu je nutno dát učitelům relativní volnost ve vyučovací procesu a postupně vytvářet vazby mezi předměty. Celý systém je třeba budovat velmi flexibilně - náročnost by měla začínat u učitelů.

Absolventi gymnázií by měli být dostatečně vyspělí a měli by mít podstatně lepší pracovní návyky (proti současnému stavu), a dobrou jazykovou přípravu ve dvou cizích jazycích. Gymnázia by měla být opravdu výběrovými školami, kterými by procházelo určité procento populace. Měla by být odstraněna roztržičnost předmětů a předimenzovanost faktografické stránky učiva, zavedeny dle možnosti padesátiminutové vyučovací hodiny s delší přestávkou a měla by být akcentována samostatná (domácí) práce.

Postupně by měl být kladen daleko větší důraz na písemnou kontrolu výsledků studia, k čemuž je nutno od základní školy přelozovat dostatečné vyjadřovací schopnosti v písemné i ústní formě.

4.4 Maturitní zkoušky

Výsledky studia musí být stále jednotně kontrolovány. Maturity by proto měly postupně nabývat charakteru skutečně státní zkoušky, zaručující určitou úroveň znalostí mateřského jazyka, a alespoň jednoho cizího jazyka, další dva předměty by měly být volitelné, vysoké školy by při přijímání mohly vázat přijetí na určitou skladbu předmětů maturitní zkoušky.

Doporučujeme postupně vytvářet systém maturitních zkoušek zaručující vzájemnou srovnatelnost jejich části nebo celé maturity v rámci alespoň ČR (s odlišením typu SŠ). Soukromým gymnáziím by byly přiznány dotace ve výši, odpovídající výsledkům žáků u objektivizovaných maturit.

5. Střední odborné školy

Tyto školy by měly vychovávat zejména středoškolsky vzdělané specialisty se zaměřením na zdravotnictví, administrativu, stavebnictví, elektrotechniku, informatiku, strojírenství, apod., kteří by jen výjimečně bezprostředně pokračovali ve studiu na vysokých školách. Přijetí na ně by bylo organizováno podobně jako přijetí na vyšší gymnázia. Na tyto školy by přicházeli převážně absolventi devátých (výjimečně osmých) ročníků studijních tříd základní školy.

Při ukončení studia na střední škole by byla skládána maturita, která by opravňovala pro výkon některých povolání (zdravotní sestra, sekretářka, stávkovědoucí atp.). Dosavadní roli středních odborných škol v přípravě ke studiu na vysokých školách (hlavně technického zaměření) by měla postupně převzít gymnázia. Střední odborné školy by měly být zaměřeny i na dlouhodobé vzdělávání při zaměstnání, pro zvýšení kvalifikace nebo pro rekvalifikace.

6. Střední odborná učiliště

Délka vzdělávání na těchto učilištích bude záviset na budoucím uplatnění v náročnějších dělnických povoláních nebo specifických profesích. V teoretické oblasti by se výuka na SOU omezila na budoucí profesi a byla by pojata s ohledem na praxi. Studium absolventů SOU na vysoké škole by mělo být posuzováno s ohledem na efektivitu a mělo by jít jen o výjimky. Praktickou část nebo přípravu by bylo možno získat i v učení u koncesiovaného soukromníka, potřebné znalosti teorie by se získávaly kursy, organizovanými ve větších aglomeracích centrálně (v odpoledních či večerních kurzech v několika dnech týdně) např. středními odbornými školami. Nepovažujeme za vhodné konat na školách tohoto typu maturitu, mohla by ji nahradit vhodná prakticky zaměřená závěrečná zkouška.

7. Vysoké školy

Podle charakteru školy by šlo o vzdělávání cca tříleté (neúplné vysokoškolské vzdělání s možností získání titulu bakalář) a čtyř- až šestileté (úplné vysokoškolské vzdělání). Je třeba dbát na relativní všestrannost vzdělání umožňující snadnou adaptabilitu a podporovat odpovědnost studentů za dosažené výsledky. Nepřímá podpora musí být nahrazena přímou, měl by být vypracován systém stipendií západního typu pro vynikající studenty. Po přechodnou dobu nebude fungovat "tržní systém" v oblasti vzdělávání zaručující přednostní přijímání do zaměstnání na základě skutečných schopností, proto je třeba velmi odpovědně posuzovat akreditačními komisemi kvalitu absolventů škol.

Podmínky přijímacího řízení bychom navrhovali ponechat v souladu s novým zákonem plně v pravomoci vysoké školy. Ta by rozhodovala o případných výjimkách. Ve vzdálené budoucnosti by snad bylo možno podmiňovat přijetí na VŠ pouze výsledky maturity, případně v kombinaci s talentovými zkouškami, dříve však musí dojít k odbourání nepřímých dotací.

8. Příprava učitelů

Demokratičnost vzdělávání by měla umožnit každému získat takové vzdělání, jaké je schopen absorbovat, neměla by však vést k nivelizaci, stát by měl nejen zamezit plýtvání, ale i zvýšit atraktivitu vzdělávání. U soukromých škol je nutno zaručit nezbytnou úroveň pro případný přechod na vysoké školy. I ve vyspělých zemích vedly některá demokratizační opatření nejen k nivelizaci, ale i ke snížení průměrné vzdělanosti. Proto je třeba věnovat zvýšenou pozornost přípravě učitelů. Výchova učitelů by měla být státem jednotně a důsledně kontrolována.

8.1 Příprava učitelů pro první stupeň ZŠ

Učitelé pro první stupeň základní školy by měli být připravováni pedagogickými fakultami univerzit nebo samostatnými pedagogickými fakultami (pokud budou existovat) po absolvování gymnázia, a to po dobu tří až čtyř let. Nepovažujeme tento způsob přípravy za jediný možný, nicméně ve stávající situaci, pokud to bude ekonomicky zvládnutelné, za relativně vhodný.

Při výběru budoucích učitelů prvního stupně základní školy by měl být kladen důraz na morálně volní vlastnosti uchazečů o studium, schopnost komunikace s okolím, vztah ke kolektivu a dostatečnou odbornou úroveň. Tito učitelé nemusí nutně zvládnout další obor, i když by to z praktického hlediska bylo někdy žádoucí. Mohla by to být např. logopedie (na nižší úrovni), cizí jazyk, historie náboženství, "výchovy" (hudební, tělesná, výtvarná-atp.) apod. V mnoha případech by tento problém řešilo získání kvalifikace pro výuku některých předmětů na druhém stupni základní školy, které je patrně vhodnější a přirozenější, nežli kombinování "malých" a "velkých" oborů v oblasti střední školy.

8.2 Příprava učitelů pro druhý stupeň ZŠ a učitelů nižších gymnázií

Odborní učitelé by měli být připravováni na pedagogických fakultách univerzit, případně i na odborných fakultách v pětiletém studiu. Při výchově těchto učitelů je žádoucí trvat na dělbě práce; zde by mělo dojít k dohodám v rámci jednotlivých univerzit (v závislosti na jejich členění).

Příprava učitelů pro druhý stupeň je stejně důležitá jako výchova pro gymnázia, s ohledem na vyučované děti je nutno zvládnout především jiný typ pedagogické přípravy. Výsledky studia by měly být co nejdříve státem jednotně kontrolovány. Měla by být běžná migrace učitelů mezi druhým stupněm ZŠ a nižším gymnáziem, o možnostech nasazení by rozhodovali ředitelé škol.

8.3 Příprava učitelů pro gymnázia a SOŠ, případně SOU

Příprava středoškolských profesorů by měla být svěřena odborným fakultám univerzit, pro obory technické, ekonomické a pod. specializovaným vysokým školám. Budoucí středoškolské profesory je nutno vychovávat v přímém kontaktu s budoucími odbornými či vědeckými pracovníky, neboť pro tuto oblast budou vychovávat budoucí studenty. Budoucí středoškolskými profesory by se mělo dostat pedagogického vzdělání jiného typu než učitelům pro druhý stupeň ZŠ; zvýšený důraz je nutno klást na odbornou přípravu.

Příprava učitelů pro SOU by mohla probíhat v různých školách dle typu učilišť. Zvláštní důraz by měl být kladen na pedagogickou kvalifikaci, která by mohla být poskytována i ve speciálních kursech v rámci celoživotního vzdělávání.

9. Příprava odborných a vědeckých pracovníků

Tato oblast by měla být různorodá a měla by odrážet individuální profil školy. Úroveň škol by měla být účinně kontrolována akreditačními komisemi. Dotace vysokých škol musí být odvozovány nejen mechanicky podle počtu studentů, ale i podle kvality absolventů. Zde je velmi reálné budoucí řízení nabídkou a poptávkou, ale již v přechodném období musí existovat dobrá informovanost o nabídce a poptávce; tu by měl zprostředkovávat stát. Je nutno vytvořit příslušné legislativní zázemí, které školám umožní v ekonomické oblasti ještě větší samostatnost, avšak některé oblasti dění je nutno centrálně řídit (dohody o vládních stipendiích, systém sociálního zabezpečení studentů; vytváření informačních sítí škol, zabezpečení odlivu talentů do vyspělejších zemí, zastoupení v integračních evropských programech atp.).

10. Učebnice, učební pomůcky

K tvorbě je nutno přistoupit s rozvahou, přednostně vytvářet učebnice pro základní školy. učebnice by měly být prozaičtější, jednoduché a snadno modifikovatelné. V přechodné době by neměly být připravovány náročnou technikou, stačí jednoduchá sešitová vydání. Podstatný je obsah a užitečnost pro žáky, ne tolik pro učitele. Měly by sloužit k rozvoji myšlení žáků a ne k jejich přetěžování fakty. Postupně by bylo vhodné přejít k systému, v němž si žáci učebnice kupují a ty jsou pak jejich majetkem. Tím se nevylučuje dočasná nebo déle působící dotace státem v závislosti na vývoji ekonomiky.

Pro druhý stupeň a pro gymnázia je nutno tvořit učebnice v alternativních verzích opět v co nejjednodušší prozaičtější formě. Tomu by měla předcházet tvorba tematických příruček, jejich použití by prostřednictvím učitelů umožňovalo zpětnou vazbu: po jejich odzkoušení a úpravách by se přistoupilo k tvorbě definitivních učebnic.

11. Soukromé školy

V zájmu diverzifikace i zdravé soutěživosti je třeba podporovat soukromé školství na všech úrovních. Úroveň studia na soukromých školách by nikde neměla klesnout pod úroveň státních škol. Soukromé školy by si měly získat pověst specializovaných škol, poskytujících v určitých ohledech lepší, časín i odlišnou výchovu, než školy státní.

12. Kontrola úrovně škol

Na všech typech a stupních škol je třeba dbát na zachování náležitě úrovně vzdělávání. Proto je nutno zřídit nezávislé kontrolní orgány a vybudovat účinný systém kontroly a dohledu. Tyto orgány nesmějí být na školách přímo závislé. Musí garantovat jistou minimální úroveň znalostí a dovedností absolventů jednotlivých úrovní či typů škol, ať už základních, středních nebo vysokých.

13. Učitel, jeho způsobilost a odborný růst

Aktivizaci učitelů, kteří by měli velikou volnost pro výběr metod a textů, ale také odpovědnost za výsledky (osnovy by stačilo publikovat v odborných časopisech, nebo dokonce i v denním tisku), by docházelo k jejich přirozené diferenciaci. Doporučujeme zvažít zavedení definitiv po absolvování úvodu do vyučování pod dohledem vybraných profesorů a učitelů a praxi. Definitiva (trvalý pracovní poměr ve státní službě a záruka místa v rámci určité lokality) má i pozitivní stránku působení, neboť činí učitele nezávislým a objektivnějším. Jinou formou kontroly způsobilosti by mohly být učitelské atestace. Atestacemi by měli projít zejména mladší, u kterých se předpokládá delší aktivní podíl na výchově žáků. Doporučujeme zavedení atestací nejdříve pro ty středoškolské učitele, kteří prošli jednotnou přípravou pro 5.-12.ročník. Tím by získali potvrzení své kvalifikace. Atestace musí souviset i s dalšími platovými úpravami.

V každém případě je nutno podstatně přihlížet k dlouhodobým výsledkům práce učitele. Tento úkol spočívá především na řediteli, který rozhoduje i o nasazení učitele v rámci školy. Za dlouhodobé výsledky práce učitele je třeba považovat výsledky jeho žáků na školách vyšších typů, jejich uplatnění v praxi apod.

Upozorňujeme však na možnou averzi k povolání učitele, nedojde-li v dohledné době ke zvýšení společenské prestiže učitelského povolání a k jeho finančnímu ohodnocení. Toto ohodnocení by však mělo být vázáno na objektivně zjišitelnou kvalitu učitelů.

14. Realizace a priority

Výše uvedený projekt nelze uskutečnit okamžitě a v plném rozsahu. Proto je důležité ce nejdříve stanovit konkrétní postup realizace a připsné termíny zavedení jednotlivých etap do praxe. Dobrou koordinací lze dosáhnout současné realizace změn na jednotlivých stupních škol aniž by došlo k narušení jejich vzájemné návaznosti. Některé změny jsou citelně vázány na příznivý průběh reformy naší společnosti, zejména v materiálně technické oblasti. Ko-

nečný cíl však musí být jasně formulován a provádění jednotlivých etap řádně kontrolováno a vyhodnocováno. Proto je mimo jiné nutno stanovit garanty reform na principu přímé osobní zodpovědnosti.

15. Vnější podmínky

Zvyšování vzdělanosti národa je spjata s měřítky hodnot: za vzdělání lze platit jen tehdy, bude-li vzdělanost ve společnosti nejen uznávána, ale i příslušně hodnocena. Celkově je třeba současně se vzdělávací soustavou vytvářet potřebné legislativní základy, podporovat školství zvýhodňováním v daňové oblasti (tisk učebnic a odborných časopisů apod.), stimulovat podpory škol formou dotací a nadací soukromým sektorem, vytvářet podmínky pro práci zahraničních učitelů tam, kde je to výhodné, budovat informační systém atd. Vyspělé společnosti se kvalitní školství vyplácí: nelze do něj investovat více, než má stát k dispozici, ale nelze na něm bez následků bezohledně šetřit. Chceme-li v budoucnu opět dobře prodávat na světových trzích, vydělávat na turismu, zvládat kriminalitu, znovu získávat morální kredit v zahraničí atd., musíme do oblasti školství investovat již dnes.

Praha, 1. květen 1991

Pedagogická komise obdržela ke dni 30.4.91 připomínky od: J.Maška, Plzeň; Josef Kubát, Pardubice; Dag.Hrubý, M.Ryšavý, Petr Dubský, Ant.Kopal, Liberec; Jos.Hubeňák, J.Procházka a kol., Chrudim.

STRATEGICKÉ ZAMĚRY ROZVOJE MALÝCH ŠKOL

(Do češtiny přeložená část článku doc.dr.Milana Hejného z čísla 7 časopisu Učitel'ské noviny ze 14.2.1991)

Principy prostupující celou školskou politiku

1. **Evoluce, nikoliv revoluce** - každou významnější změnu, pokud to je možné, uskutečňovat sérií postupných kroků směřujících k jasnému cíli.
2. **Dominantnost učitele** - školská správa, materiální vybavení škol, metodická centra, osnovy, učební plány a učebnice jsou důležité do té míry, pokud pomáhají učiteli v jeho práci.
3. **Kvalita, ne kvantita** - dosavadní kvantitativní ukazatele je potřeba systematicky nahrazovat ukazateli kvalitativními. Posoudit kvalitu může jen kvalitní odborník.
4. **Nejvýše na hodnotovém žebříčku** školy a učitele stojí práce a láska k dětem - oboje je potřeba posuzovat nikoliv podle formálních výkazů, ale podle faktických výsledků.

Soustava škol a školských zařízení

MŠ - ekonomické podmínky pravděpodobně způsobí útlum, který v současné době nebude možné odvrátit. Za velmi závažné považujeme udržení nejvyššího, socializačního ročníku, aby děti nepřicházely do školy nepřipravené na život v kolektivu.

ZŠ - uvážíme přechod na systém: 3 roky trivia + 3 roky diferenciacce podle jednotlivých nosných předmětů. Pro žáky, kteří budou pokračovat k maturitě, to bude osmiletý systém 3+3+2.

SŠ - rozvoj budou orientovat změny ve společnosti. podle zahraničních zkušeností můžeme předpokládat rozšíření gymnázií, útlum a změny na SOU.

G - převážně čtyřleté, výjimečně osmi či šestileté.

SOŠ - zavedení nových typů škol a nových studijních oborů s délkou přípravy 2-5 let. Ty budou koncipovány širše a všeobecněji. Počet studijních oborů se sníží. Zavedení i vyššího odborného vzdělání. Podstatné rozšíření pomaturitního studia (rekvalifikace).

SOU - změna celkové školské politiky, dva typy SOU: Firemní SOU (asi 80%) - stát garantuje jen všeobecnou část. Státní SOU (asi 20%) - praktickou část vzdělávání garantuje objednavatel (například Úřad práce), zbytek stát.

Podpora soukromých a církevních škol jako konkurence, která zvedá úroveň státních škol.

Školská zařízení pro postiženou mládež (sociálně, tělesně, mentálně) jsou u nás, v porovnání se západní Evropou na nízké úrovni. Jejich ekonomicky náročný rozvoj bude vyžadovat množství odborníků, ale i kultivování veřejného mínění o handicapovaných dětech (viz. dále).